

# Eski Kütüphaneler

II

M. TAYYİB GÖKBİLGİN

Fâtih devri ile daha büyük bir inkişaf gösteren ilim hayatı, bir taraftan geniş miktarda telif ve tercüme külliyyatını meydana getiriyor, diğer taraftan, umumî ve hususî kütüphanelerini sayısını artırıyordu. Bunlardan biri de Amasyalı Müeyyed zade Abdurrahman Efendinin kütüphanesi idi. Vefatında yedi bin ciltlik bir kütüphaneye bıraktığı dilere destan olmuş ve o zamana göre bu sayı hususî kütüphaneler için âdeta bir rekor sayılmıştı.

Müeyyed zade, 860 da (1456) Amasyada doğmuştu. XV. asır başlarında Amasyada vefat eden mutasavvifinden Yar Ali bin Zeyneddin Siyaviş - ki, tasavvufatın «Lemeati Irakîyi» «Lemehat» adıyla farsça şerhettiği ve diğer şayanı dikkat bir eserde vücuda getirmişti - ahfadından ve şehzade Bayezidin Amasya Valliliğine tayin edildiği sırada onun nişanlılığını yapan (865=1461) Müeyyed zade Ali Çelebinin oğlu idi. Ali Çelebi sonradan şehzadenin müşahibi olmuş (873=1468) daha sonra bu vazifeye oğlu Abdurrahman Efendi gelmişti. O devirde Anadolunun en mühim ilim ve kültür merkezlerinden biri olan Amasyada tahsilini mükemmel bir şekilde yapan Müeyyed zade, derhal şehzadenin yakınları arasına dahil olmuş, Amasya erkânından bulunmuştu. Bu esnada bu erkân şu zevattan mürekkepti: Şehzade Bayezidin vezir ve müşahibi Hızır Paşa zade Mahmut Paşa, kardeşi Mehmet Paşa, şehzade İlahî Fenarî zade Ahmet Bey (Paşa), Şeyh Gümüslüzade Pir Hayreddin Çelebi, şehzade muallimi Salâhaddin Musa, tabib hoca Nefiseddin Mehmet Şirvanî, Amasya muhâzızı Kemal Paşa zade Süleyman Bey (Meşhur âlim ve müverrih «İbni Kemal» in babası), nişancı şuaradan Taci Bey (Meşhur nişancı Cafer Çelebinin babası), Defterdar Hacı Nevruz Bey, Sair Afîtabî Abdurrahman Çelebi, Kerimi Mehmet Çelebi, Kadî Muslih zade Mehmet Çelebi, Müftü Gerçekzade Şemseddin Ahmet Çelebi ve Müeyyed zade Abdurrahman Efendi.

İddia edildiğine göre Bayezidin etrafını alan bu zevat şehzadeyi iş ve nüşa alıştırıyorlar, ona

devrin telâkilerine uymayan serbest bir hayat yaşatıyorlardı.

Bu iddiayı ve bu yolda bir ihbarı, bunların gadrine maruz kalan Kadî Halimi Lütfullah Çelebi arapça bir kasideyi Fatihe takdim etmek suretiyle yapmış (881=1476), ertesi sene de vezirlerden Hamza Bey zade Mustafa Paşanın başkanlığında bir tahkik heyeti İstanbuldan Amasyaya gönderilmişti. Bu heyet Amasyaya geldiği zaman, filhakika, Şehzade Bayezit, Mahmut Paşa, Fenarî zade Ahmet Bey, Taci Bey ve Müeyyed zade ile birlikte Lâdikite eğleniyorlardı. Bu heyetin raporu, ihbarı teyit edecek mahiyette görülmüş olmalı ki, Fatih, 884 senesi Muharreminde (Nisan 1479) Fenarî zade Ahmet Beye gönderdiği bir فرمانla suçuların cezalandırılmasını emretti. Feridun Bey münşaatında suretini gördüğümüz bu hükmü şerifte (I. s. 270) Padişah, Müeyyed zade hakkında şöyle demektedir: «... Ve dahî mezkûr oğlum ile hassaten müşahabet eden tullabi ilim kısmında Abdurrahman namı nedim ki, evfahi avamda Müeyyed oğlu demekle şuyu bulmuştur. Bu zikrolunan iki nefer (Mahmut Paşa ile birlikte) vâcibiklatle müteallik hayli nâ şayeste ve ahval-i nâpesendinde zuhur bulmuştur». Fatih Sultan Mehmet bunların birçok işlerde kabahatli olduğunu zikrettikten sonra, oğlunu ahyona alıştırıklarını ve onun (mızacı şerifine fütür tari» olduğunu bildiriyor, Mahmut paşa, Taci Bey ve Müeyyed zadenin idamlarıyla diğerlerinin azilerini emrediyordu. Fakat, bu fermânın muhteviyatından daha evvel haberdar edilen Taci Bey Bağdada, Abdurrahman Efendi İrana firar ettiler. Sadece Mahmut Paşa idam olundu.

Müeyyed zade İranda boş durmadı ve meşhur âlimlerden Celâleddin Devvaniden ders ve icazet aldı. Fatihin vefatı ve Bayezidin tahta geçmesi üzerine, onun memleketine dönmese bir mâni kalınmıştı. Zaten bu sıralarda babası Ali Çelebi de ölmüştü (887 = 1482) 888 senesi Şabanında (eyül 1483) doğru İstanbula geldi ve burada evvelâ şahin müderrisi, sonra Edirne mollası (899=1494) Anadolulu kazaskeri (907=1502) ve Rumeli kazaskeri

# Masallar Metodu

Halîsa ÖZGÜ

Zamanımızda çocukların düşünme diyumu ve davranma sistemi üzerinde rol oynayan ana komplekslerden bazılarını meydana çıkarmak için kullanılan metotlardan biri de masallar metodudur.

İsviçreli kadın ruhiyatçılarından Louisa Duss tarafından bulunan bu metot şu şekilde uygulanmaktadır.

Denemeyi yapan kimse çocuğa bazı küçük, kısas masallar anlatmasını söyler. Denemeyi yapan kimse gerçekten masalları anlatır, çocuk da bu masalları dinler. Masallar bitince çocuk bu masallar

(911=1506) oldu. Yavuz Sultan Selim devrinde de bir müddet bu vazifede bulunduğundan sonra niha-yet tekaüde ayrıldı ve çok geçmeden 15 Şaban 922 de (13 Eylül 1516) vefat etti.

Âlim ve fâzil bir zat olan Abdurrahman Efendinin birçok müellifâtı vardır: «tefsir-i sure-i Kadir» «Risale fi eşher-i malûmat», «Risale fi tahkik-i cüz'i lavetecezzi», «hâşîye-i şerhi miftah», «hâşîye şerhi mevâkif», «fetavi» vesairedir.

O, aynı zamanda, üç lisanda şiir söylemeye muktedir olacak bir kudrette şairdi ve Hâtemi mahlasını kullanıyordu. Sehi, Heşt Behişt, adını verdiği şura tezkeresinde onun tercüme halini verirken «anîm fazlîna ve kemaline kimse lâ demez» dedikten sonra şu şiirini misal olarak zikrediyor:

«İçelim içelim şarap içelim  
Nice bir kâv gibi ab içelim  
Ahrette olur şaraba hesap  
Biz anı bunda bi hesap içelim»

«Osmanlı müellifleri» nde Tahir Bey merhum da, onun bir gazelinden alınmış şu beytini nakletmektedir:

«Çäk olan dest-i cefa ile giribamdır  
İlişen hâr-ı gam u mihnete dâmanımdır»

Müeyyed zade vefat edince kitapları derhal bir liste halinde tesbit edilmiş ve bir deftere geçirilmiştir. Bunun bir suretini, mesut bir tesadüf olmak üzere, Topkapı sarayı arşivinde (D. 9291) bulabiliyoruz. Bundan öğrendiğimize göre, merhumun ki-

hakkında düşündüklerini bildirir. Denemeyi yapan çocuğun sözlerine, masallar anlatırken gösterdiği reaksiyonlara bakarak çocuğun iç dünyası hakkında bir fikir edinme ve bulduğu neticeleri çocuğa söylemek suretile onun iç dünyasını ahr Ben'den gelen baskılardan kurtulmağa çalışır. Bu kurtarma gayretinin hedefi, gayesi normal hayatı sağlamak - tir.

Çocuklara masallar tabii bir şekilde anlatılır, deneme boyunca, çocukların heyecanlanmalarına dikkat edilir. Çocuklar masal biter bitmez akıllarına gelenleri düşünmeden söylerler.

tabırlarını tesbit ve teftiş için Aydın adında bir «gulam-ı şahî» memur edilmiş, o da, gerek Ata ismindeki bir talebe «talib-i ilim» elinde gerek Müeyyed zadenin oğlu Abdülfettah nezinde bulunan kitapları bir deftere geçirerek ait olduğu makama bildirmiştir.

Atanın elinde bulunan kitapların listesini tetkik ettiğimiz zaman bir çok kıymetli eserler bulunduğunu görüyoruz. Muhtelif ve müteaddit dinî kitaplardan başka bir çok edebiyat, tasavvuf eserleri ve münşeat mecmuaları bulunmakta idi. Meselâ, Hamsa-i Nizami, Hamsa-i Hâtîfi, külliyyat-ı Seyh Sadî, Hüma ve hümayun, Mantıkiltayr, münşeatî Şerefeddin Yezdi, münşeatî İdris, Düsturname-i hekim Bezazi, kitab-ı Şeyh camîiles'ar, Manzârî Şeref Yezdi, Mecmuai netayici efkâr derîşa, Mirsâdilhat, divanname, Divanı Naziri vesaire gibi eserler Müeyyed zade kütüphanesinin kıymet ve hususiyeti hakkında bir fikir vermektir. kendisi de hattat olan ve Şeyh Hamdullahtan hat dersleri alan Abdurrahman Efendinin kütüphanesinde, meşhur hattatların elinden çıkmış nadide kitaplarda bulunuyordu ki, listede bunlarda ayrıca belirtilmiştir. Ezcümle bir «şerh-i mevâkif» in Havalî Çelebi hatıyile olduğu zikredilmiştir ki, bu zat, Abdülkerim zade lâkabiyle maruf olmuş ve Yavuz Sultan Selime defterdarlık yapmıştı. Türkçe Leylâ ve Mecnun adlı bir şiiri olduğunu Lâfî Çelebi bize haber vermişti ve bu beytini de bir misal olarak kaydetmektedir.

«Harap oluptur ol âbat gördüğün gönlüm  
Gammla dopdoludur şâd gördüğün gönlüm»